

ਪਰ ਨਾਰੀ

“ਸੁਣਿਆਂ ਈ ਲਾਲਾ ਬੁਝਾਕੀ ਸ਼ਾਹ, ਸ੍ਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਈ।”

“ਆਹੋ ਸਦਾਰ ਜੀ, ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ ਏ। ਏਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਈ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਿਆਂ ਗਿਆ। ਪਰ ਜੀ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਤੇ ਸੰਤ ਆਦਮੀ ਨੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦਾ ਏ।”

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੀਹ ਬੱਤੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਇਕ ਉਘੇ ਵਕੀਲ ਸਨ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਮਜ਼੍ਹਬ ਵਲ ਰੁਚੀ ਸੀ ਤੇ ਏਸ ਕਰਕੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ, ਸਕੂਲਾਂ, ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਤੇ ਮੇਲੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਨੂੰ ਖਲੋ ਚੰਦੇ ਦੇਣਾ ਆਪ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦੇ ਇਖ਼ਲਾਕ ਦਾ ਵੀ ਚੋਖਾ ਖਿਆਲ ਸੀ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਾਰਜ ਪੰਚਮ ਦੀ ਸਿਲਵਰ ਜੁਬਲੀ ਤੇ ਰਾਤ ਦੋ ਪਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਰਖਿਆ। ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਵਿਰੁਧ ਸਨ। ਡਟ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਨਾਚ ਗਾਣਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜ਼ਿਲੇ

ਦੇ ਸਿਖ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਕਰਨਗੇ।
ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨੀ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਨਾਚ
ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਅਜ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ
ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਫੌਕੀਆਂ ਹੀ ਜਾਪਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਚਹਿਰੀ
ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋ ਓਹ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਵਕੀਲ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ
ਘਰ ਗਏ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਆਪ ਤੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ
ਪਤਨੀ ਦਲੀਪ ਘਰੇ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਗਜੀਤ
ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਸੀ।

ਦਲੀਪ ਇਕ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਕੁੜੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਹਿਲੀ
ਪਤਨੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਣੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਤਿੰਨਾਂ
ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ। “ਆਓ ਜੀ ਵਧਾਇਓ ਅਜ ਤੇ, ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ
ਸੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਉਮੈਦ ਨਹੀਂ ਐਤਕੀਂ?” ਦਲੀਪ ਨੇ ਜਗਜੀਤ ਨੂੰ ਜੀ
ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ।

“ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਮੋਹਰਬਾਨੀ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਏ, ਉਮੈਦ ਤੇ
ਘਟ ਹੀ ਸੀ। ਵੇਲੇ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਗਏ।”

“ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਕਾ ਯਕੀਨ ਸੀ। ਕੱਲ ਲੈਡੀਜ਼ ਕਲਬ ਵਿਚ ਗਲ
ਛਿੜੀ। ਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਕੰਵਲ ਕਹਿਣ ਲਗੀ
ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਵਿਸ਼ਵੁਲ ਥੀਂ ਕਿੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਖੰਡ ਦੀ ਬੋਰੀ ਤੇ ਇਕ
ਲੈ ਕੇ ਦਿਓਗੇ ਨ ਹੁਣ?”

“ਬਹੁਤੀ ਖੰਡ ਨਹੀਂ ਖਾਈਦੀ, ਸੰਵੀਏ ਤਾਂ ਕੀੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ
ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ।”

“ਤਾਂ ਕੀ ਏ ਮੈਂ ਆਪੇ ਉਠ ਕੇ ਝਾੜ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੀ।”

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਛੋਟੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚੋਂ ਟਰੰਕ ਵਗੈਰਾ

ਕਢ ਦਿਓ ਤੇ ਇਥੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਰਾਓ।”

“ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਕਰਾਂਗੇ, ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਟਰੰਕ ਏਥੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਲੁਟ ਕੇ ਈ ਲੈ ਜਾਏਗਾ।”

“ਗਰਮੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਰਦੀਆਂ, ਜੇ ਸਰਦੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ, ਆਲਸ ਤੁਹਾਢੇ ਹਡ ਹਡ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਜੱਸ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਜੇ ਹੁਣ?”

ਹੁਣ ਤੇ ਕੁਝ ਲਥਾ ਹੋਇਆ ਸੂ, ਰਾਤੀਂ ਦੇ ਕੁ ਵਜੇ ਮੈਂ ਥਰਮਾਮੀਟਰ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ੧੦੬। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਵੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਮੈਂ ਬੜੀ ਘਬਰਾਈ, ਆਖਾਂ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਦਣ ਜਾਏ। ਨਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਰਫ ਝੱਸਾਂ ਤੇ ਨਾਲੇ ਰੋਵਾਂ।”

“ਬੜੀ ਡਕਲੀਫ ਹੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ, ਤੁਮੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ?”

“ਖ਼ਿਆਲ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਲੋਕੀਂ ਆਖਣਗੇ ਏਹਨੂੰ ਕੀ ਕਮਲ ਪੈ ਗਿਆ ਏ ਅਧੀ ਰਾਤੀ।”

“ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬੜੇ ਡਰਦੇ ਓ ਤੁਸੀਂ, ਚੰਗਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਚਲਨਾ ਵਾਂ।”

“ਚਲੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੇ ਮੌਜਾਂ ਕਰੋ ਖਾਂ ਹੁਣ ਫੇਰ ਵੇਖੀ ਜਾਏਗੀ।”

“ਮੌਜਾਂ ਤੇ ਓਹਨੂੰ ਹੋਣ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕਢਣਾ ਹੋਵੇ। ਆਪਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗਲ ਗਲਾਵਾਂ ਈ ਏ।” ਇਹ ਆਖਕੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਆਇਆ। ਸੱਖਣੀ ਛਾਤੀ ਭਰੀ ਭਰੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪਤਲਾ ਸਰੀਰ ਸਡੌਲ। ਮਿਉਨਸੀਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਜਿੱਤਣਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ।

ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਿਲ ਲਾਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ
 ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹੀ ਪਤਨੀ
 ਕੁਝ ਸਖਤ ਸੁਭਾ ਦੀ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਾ ਆਪਣੇ
 ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਲੈਣੀ ਉਸ ਦਾ ਖ਼ਾਸਾ ਸੀ।
 ਕੀਮਤੀ ਗਲੀਚਿਆਂ ਤੇ ਅੰਵਾਣਿਆਂ ਦਾ ਟੱਟੀ ਫਿਰ ਦੇਣਾ, ਬਰਾਂਡਿਆਂ
 ਵਿਚ ਅੰਬਾਂ ਤੇ ਖਰਬੂਜ਼ਿਆਂ ਜਾਂ ਸੰਤਰਿਆਂ ਮਾਲਟਿਆਂ ਵੀਆਂ
 ਸਜਰੀਆਂ ਛਿੱਲੜਾਂ ਖਿਲਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ, ਨੌਕਰਾਂ ਤੇ ਆਂਢੀਆਂ
 ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਤ ਦੇ ਬਗੜੇ, ਅੰਵਾਣਿਆਂ ਦਾ ਨੁਊਣਾ,
 ਨਕਟਾਈਆਂ, ਕੀਮਤੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਰੋਡੀਓ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਰਹਿਣਾ
 ਕੋਈ ਦਿਲ ਲਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ ! ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ
 ਵੀ ਉਹ ਦਲੀਪ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿਦਾ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ
 ਦਲੀਪ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕੁਝ ਠਿੱਠਾ ਪੱਕਾ ਨਾ ਮੰਗਾ ਲਿਆ ਜਾਏ
 ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਟੀ ਖਾਣ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਸਵਾਦ ਨਾ ਆਉਂਦਾ। ਚੋਖੇ
 ਪਰਾਹੁਣੇ ਆਉਣ ਤੇ ਬਟ ਪਲੇਟਾਂ ਜਾਂ ਟੀ ਸੈੱਟ ਉਧਰੋਂ ਆ ਜਾਂਦੇ।
 ਜੇ ਕਦੀ ਸਾਫ਼ ਤੌਲੀਆ ਘਰੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲਦਾ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ
 ਇਸ਼ਾਰਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਨੌਕਰ ਦਲੀਪ ਵਲ ਤੌਲੀਆ ਲੈਣ ਦੌੜ
 ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਛੋਟੇ ਛੋਟੀਆਂ ਪਰੀਖਿਆਵਾਂ ਤੇ ਸੁਭ ਇੱਛਾਵਾਂ
 ਭੇਜਣ ਤੇ ਮੰਗਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ
 ਸਨ। 'ਏਏ ਕੀ ਬਰਫ਼ ਏਏ ਕੀ ਬਰਫ਼' ਦਲੀਪ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ੈਤਾਨ
 ਜਿਹਾ ਮੁੰਡਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਅਦਰ ਆ ਵੜਿਆ। "ਇਹ ਬਰਫ਼ ਤੇਰੀ
 ਮਾਂ ਨੇ ਬਣਾਈ ਏ!" ਜਗਜੀਤ ਨੇ ਆਖਿਆ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੱਛੜ ਚੁੱਕ
 ਕੇ ਚੁੰਮ ਲਿਆ। ਉਸੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਜਗਜੀਤ ਦੀ ਅੰਨਕ
 ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪ ਲਾ ਲਈ ਤੇ ਸਾਹਬ ਬਣਕੇ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗਾ।
 "ਏਹਨੂੰ ਲਾਹ ਦੇ ਓਏ ਕਿਸੇ ਸੇਮ ਦਿਆ ਪੁੱਤਰਾ" ਜਗਜੀਤ ਨੇ ਮੁੰਡੇ

ਨੂੰ ਇਕ ਪੋਠੀ ਜਿਹੀ ਚਣਾਕੀ ਮਾਰ ਰੇ ਆਖਿਆ:—“ਪਾਸੋ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਲੱਗਦੇ ਓ ਨ ?” ਪਾਸੋ ਦਲੀਪ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ।

“ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਓ, ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਜਾਕੇ ਆਪਣੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਈ।”

“ਚਾਚਾ ਜੀ ! ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪਿੰਨੀਆਂ ਘੱਲੀਆਂ ਨੇ।”

“ਉਹ ਤ ਚੁਹੜੀ ਏ, ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਓਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿੰਨੀਆਂ ਖਾਣੀਆਂ।”

“ਆ ਕਦੋਂ ਚੁਹੜੇ ਨੇ।”

“ਤੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਜਾ ਕੇ ਓਸ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲੈ, ਆਖੀਂ ਚਾਚਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਚੁਹੜੀ ਏਂ।” ਜਗਜੀਤ ਨੇ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਪਿੰਨੀ ਚੁਕ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈ।

ਜਗਜੀਤ ਦੇ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਵਡਮੁੱਲੇ ਟੀ ਸੈਟ ਦੀ ਚਾਹ ਦਾਨੀ ਦਾ ਢੱਕਣ ਤੋੜ ਕੇ ਸਾਰਾ ਟੀ ਸੈਟ ਨਕਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਗਜੀਤ ਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਸੀ। “ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੈਟ ਤੇ ਹੋਰ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਜ ਕੱਲ।” ਓਸ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾਹ ਪੀਂਦੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

“ਤੇ ਮੁੰਡਾ ਚਾਹ ਵੀ ਨਾ ਪੀਵੇ, ਟੀ ਸੈਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਤੇ।”

“ਹੋਰ ਚਾਹ ਦਾਨੀਆਂ ਜੂ ਹੋਸਨ, ਓਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਣੀ ਸੀ।”

“ਮੈਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਾ ਇਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਭੰਨ ਦੇ ਢੱਕਣ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਕਿਤੇ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਲਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ, ਪਈ ਡੋਲੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ। ਘੁਟ ਚਾਹ ਦਾ ਪੀਣ ਲੱਗੀ ਸਾਂ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਏ। ਇਹ ਢੱਕਣ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗਾ ਏ। ਆਉਣਗੇ ਭਰਾ ਜੀ ਤੇ ਲੈ ਦਿਆਂਗੀ ਢੱਕਣ ਦੇ ਪੈਸੇ। (ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਬੱਪੜ ਮਾਰ ਕੇ) ਤੇ ਏਸ ਮਰ ਜਾਣੇ ਨੂੰ ਤੇ ਖੋਰੇ ਝੋਲਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਜਿਹੜੀ ਸੈ ਫੜਦਾ ਏ ਹੱਥੋਂ ਸੁੱਟ ਦਿਦਾ ਏ।”

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣ ਕੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਸੈਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਦਲੀਪ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਲੰਘ ਤੇ ਲੇਟੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਗਜੀਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਥਕਿਆ ਟੁਟਿਆ ਤੇ ਜੇਠ ਠਾੜ ਦੀਆਂ ਲੋਆਂ ਦਾ ਭੁਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਂਧੀ ਆ ਕੇ ਠੰਢੀ ਛਾਵੇਂ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ ਹ। ਕਿੱਡੀ ਚੰਗੀ ਸੀ ਉਹ ਕਿੱਡੀ ਸਿਆਣੀ ! ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੋ ਜਹੇ ਲੋਕਾਂ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਜੇ ਤਕ ਕਾਇਮ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਇਹ ਕੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਓ ਪਏ ?”

“ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਾਅ ਦਾ ਨਾਟਕ ਹੈ, ਵਿਆਹ।”

“ਓਹ ਵਿਆਹ, ਵਿਆਹ, ਵਿਆਹ ! ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਆਲ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?”

“ਤੁਹਾਡਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਰਸਮ ਜਾਂ ਵਹੁਟੀ ਗਭਰੂ ਦੀ ਚੋਣ।”

“ਵਹੁਟੀ ਗਭਰੂ ਦੀ ਠੀਕ ਚੋਣ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ।” ਦਲੀਪ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਮਾਪਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ?”

“ਕੇਵਲ ਮਾਪਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ। ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਪੂਰਬ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵਧੇਰਾ ਸਫਲ ਨਹੀਂ।”

“ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਨ ਹੀ ਰਹੇਗਾ ?”

“ਨਹੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਲਕਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਬਣੇ ਹੋਣ। ਕੌਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਆਹੁਣ ਯੋਗ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਕਿ ਕਿਸ ਮੁੰਡੇ

ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹੋਵੇ।”

“ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਘਸਮੈਲੀਆਂ ਜਹੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋ ਬੁਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।” ਜਗਜੀਤ ਨੇ ਏਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਚੋਖਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ। “ਖਿਆਲ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।”

“ਜੇ ਅਸੀਂ ਵਹਿਮਾਂ ਤੇ ਰਵਾਜਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਉਤਾਂਹ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਝਟ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਦਿਲ ਤੇ ਬੁਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪੁਠੀਆਂ ਪਟੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦਿਮਾਗ ਉਸ ਖਿਆਲ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ ਅਸੀਂ ਅਗਾਂ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ।” ਦਲੀਪ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜਗਜੀਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿਤਰ ਜਾਣਕੇ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਕਾਸਮੋਪਾਲੀਟਨ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਅਜ ਬਸੰਤ ਦਾ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਰੌਣਕ ਸੀ। ਇਕ ਸੌਣੇ ਤੇ ਜਗਜੀਤ, ਦਲੀਪ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਤਰ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਦਲੀਪ ਦੇ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਰੂ ਹੋ ਪਈਆਂ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਮਿਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰ ਸਰਦਾਰ ਮਾਹਬ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰੀ ਵਾਸਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਨ ਗਏ। ਮਾਹਬ ਨੇ ਪੁਛਿਆ—ਤੁਸੀਂ ਸੌ ਗੜ ਕਿੱਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਦੌੜ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਪੰਜਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ। ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਤਿੰਨੇ ਹਸ ਪਏ। ‘ਗੱਲ ਤੇ ਕੁਝ ਸਚੀ ਹੀ ਕੀਤੀਓ ਨੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਦੌੜਨ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਹੈਨ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ

ਵੀ ਓਲਡ ਬੁਆਇਜ਼ ਵੀ ਦੌੜ ਹੋਣ ਲਗੀ। ਆਪ ਵੀ ਦੌੜ ਪਏ।
 ਸਭ ਲੋਕ ਅਗੇ ਲੰਘ ਗਏ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਡੇਰਾ ਜਿਹਾ
 ਆਦਮੀ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਦ ਉਹ ਵਡੇਰਾ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਵੀ
 ਅਗੇ ਲੰਘ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋੜੀ ਟੁਟਦੀ ਵੇਖ
 ਉਸ ਬੁਢੇ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਠੇਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਥਲੇ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਕਲੇ
 ਹੀ ਸਿਦਕ ਵਾਨ ਸਿਖਾਂ ਵਾਂਗ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦੋ ਮਿੰਟ ਪਿਛੋਂ ਸਿਰੇ ਤੇ
 ਆਨ ਅਪੜੇ। ਗਲ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਵਲੀਪ ਹਸਦੀ ਹਸਦੀ
 ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮੇਜ਼ ਤੋਂ ਰਸਾਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਠ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ।
 ਜਗਜੀਤ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਸਾਲਾ ਵੜਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਆ
 ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਰਸਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ
 ਸਫਿਆਂ ਤੇ ਅਧ-ਨੰਗੀਆਂ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਸਨ।

“ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਡਿਰੀ ਹੋਈ ਸਭਜਤਾ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ
 ਹਨ।” ਜਗਜੀਤ ਨੇ ਗਲ ਛੇੜੀ।

“ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਹੀਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹਨ।”
 ਵਲੀਪ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ।

ਫਿਰ ਹਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਰਸਾਲੇ ਨੂੰ ਮਧੋਲਦੇ ਹੋਏ ਜਗਜੀਤ ਨੇ
 ਪਿਆਰ ਨ ਲ ਪੁਛਿਆ—“ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਗੁਸਾ ਤੇ ਨਹੀਂ
 ਕੀਤਾ?”

ਵਲੀਪ ਨੇ ਮੇਜ਼ ਤੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਕੇ ਇਕ ਮਿਤਰਤਾ ਭਰਪੂਰ
 ਤੇ ਸਰਮੀਲੀ ਨਜ਼ਰ ਜਗਜੀਤ ਤੇ ਪਾਈ ਤੇ ਫਿਰ ਹੇਠਾਂ, ਧਿਆਨ
 ਕਰਕੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾਂਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ—“ਮੈਂ ਕਿਸ ਗਲ ਦਾ ਗੁਸਾ ਕਰਨਾ
 ਸੀ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਰਬ ਨੂੰ ਆਖਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਨ ਗਈ ਪਈ ਮੇਰਾ
 ਵਿਆਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਏ।”

ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਇਹ ਝਲਕ ਜਗਜੀਤ ਨੂੰ ਖੰਜਰ ਵਾਂਗ

ਚੁਭੀ । ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਲਫਜ਼
ਇਕ ਜ਼ਨਾਨੀ ਕਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਕੀ ਉਹ ਧਰਮ ਦੀ
ਉਲਘਣਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ? ਕੀ ਇਹ ਖੇਤ ਜੋ ਉਹ ਐਨਾ ਚਿਰ
ਖੇਤਦਾ ਰਿਹਾ ਮੀ ਸਚ ਮੁਚ ਹੀ ਏਡੀ ਮਹਿੰਗੀ ਸੀ । ਜਿਸ ਸ਼ੈ-ਧੋਖੇ
ਦੇ ਪਰਦੇ ਪਿਛੇ ਉਹ ਅਨਭੋਲ ਹੀ ਏਨਾ ਜੀਵਨ-ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ
ਉਸ ਪਰਦੇ ਦੇ ਪਾੜਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗੁਸਾ ਜਿਹਾ ਆ ਰਿਹਾ
ਸੀ । ‘ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਖਣੀ, ਬੀਬੀ ਦਲੀਪ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ !’